

811.163.41'367

811.163.41'367.626.3

<https://doi.org/10.18485/sj.2021.26.1.10>

ТАЊА З. РУСИМОВИЋ*

Универзитет у Крагујевцу

Институт за информационе технологије

Оригинални научни рад

Примљен: 13. 10. 2020.

Прихваћен: 12. 1. 2021.

ПОКАЗНЕ ЗАМЕНИЦЕ ЗА ИДЕНТИТЕТ КАО КАТАФОРИЧКИ ЕНДОЦЕНТРИЧНИ АНТЕЦЕДЕНТ РЕЛАТИВНЕ КЛАУЗЕ**

Ендоцентрични антецедент представља интерференцију лексичкосемантичког и формалног антецедента. Под термином ендоцентрични антецедент подразумевамо антецедент који се односи на групу синтаксички повезаних речи, у којој је подређени члан функционално еквивалентан групи, односно супстантиватизиран. Овај антецедент може катафорички или анакатафорички упућивати. У раду издвајамо критеријуме помоћу којих се ендоцентрични антецедент диференцира и од лексичкосемантичког, и од формалног антецедента. Ендоцентрични антецедент је облигаторан и може имати катафоричко упућивање према релативној клаузи у исказима у којима именица која је изостављена из антецедента није експлицирана у контексту.

Кључне речи: релативна адјективна клауза, ендоцентрични антецедент, (не)референцијалност, (не)одређеност, катафоричка референција, облигаторност.

* tanjarusimovic@yahoo.co.uk

** Рад представља део истраживања које је представљено на Славистичком конгресу у Београду 2018. у виду постера (види: Тезе и резимеи Међународног конгреса слависта, том 1, Језик, Београд, 20–27. 8. 2018, 236–237).

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Када се проучава антецедент релативних клауза, истичу се два типа: *лексичкосемантички* – уз који је уврштена адјективна релативна клауза (пр. На овом месту лежи **онај читалац КОЈИ неће никада отворити ову књигу**) и *формални* – који може бити факултативан и уз који је уврштена супстантивна релативна клауза (пр. **(Онај) КО рано рани**, две среће граби). Овим истраживањем указаћемо на трећи тип антецедента, који представља интерференцију лексичкосемантичког и формалног антецедента (пр. **Ономе КОЈИ има способност за трговину**, може старешина одобрити да се њоме бави). Антецедент у трећем примеру подсећа на формални (Сњежана Кордић (1995) сматра га формалним), док релативна клауза јесте адјективна као код лексичкосемантичког антецедента. Овај антецедент именовали смо као *ендоцентрични антецедент* (в. Русимовић 2014: 171–172), он је облигаторан и може имати катафоричко упућивање према релативној клаузи у исказима у којима именица која је изостављена из антецедента није експлицирана у дискурсном контексту, а може имати и анафоричко и катафоричко упућивање, односно, анакатафоричко¹ уколико је изостављена именица из антецедента експлицирана у дискурсном контексту. У раду анализирамо показне заменице за идентитет у функцији катафоричког ендоцентричног антецедента, а истраживање је спроведено на разнофункционалном корпусу савременог српског језика.

2. ЕНДОЦЕНТРИЧНИ АНТЕЦЕДЕНТ РЕЛАТИВНЕ КЛАУЗЕ

Под термином *ендоцентрични антецедент*² подразумевамо антецедент који се односи на групу синтаксички повезаних речи, у којој је подређени члан функционално еквивалентан групи, односно *супстантиватизиран* (пр. *онај човек који ← онај који; они људи који ← они који*). У таквим ситуацијама употребљена заменица није детерминатор, већ као једини конститутивни члан номиналне синтагме она представља *супстантиват* и остварује референцију³ и синтаксичку функцију читаве номиналне синтагме.

¹ Овим истраживањем неће бити обухваћено анакатафоричко упућивање ендоцентричног антецедента управи због комплексности форичких односа и обима истраживања.

² У односу на термин ендоцентричан, како га одређује Кристал (1988: 63), где је управни члан одредио центар унутар синтагме и има исту дистрибуцију као целина (нпр. *онај човек ← човек*) у нашем случају ендоцентрични антецедент представља конституентску јединицу која је супстантиватизирана, те може бити функционално еквивалентна синтагми (нпр. *онај човек ← онај*).

³ Референција представља однос између конкретно употребљене лексема и неког тачно одређеног ванјезичког ентитета, означеног термином референт. Самостална лексема има само

Супстантивна функција адјектива резултат је процеса *функционалне транспозиције или функционалног преоброзовања* неке синтаксичке категорије речи. На тај начин, адјективна синтаксичка категорија у одређеним лексичко-синтаксичким условима преузима синтаксичку функцију супстантивне категорије речи, али при том не губи своја категоријална својства (в. Ковачевић 2000: 265–267, Курилович 1962: 57–71 и Баји 1955: 130–145). То значи да је сталном садржају заменице додат и садржај преузет од именице познате из контекста, а на тај начин „однос детерминације није експлицитно остварен него је садржан у самом генеративном поријеклу супстантивата” (Ковачевић 2000: 277). Наведе ли се именица, адјективи су атрибути, без именице они су супстантивати „преузимају функцију синтагме с редукованом именицом” (Ковачевић 2000: 268).

Ово елиптирање именице из антецедента омогућено је контекстом. Због тога је форичност антецедента пресудна у постизању одређености референта, а на тај начин и информативности дискурса.

Под дискурсом подразумевамо усмени или писани језик у контексту, али оно што је неодојиво од дискурса као теоријског појма јесте његова друштвена условљеност, а то је сагледавање језика као „динамичког, социјалног, интерактивног феномена – како између говорника и слушаоца, тако и између писца и читаоца” (Кристал 1987: 116). Нашем одређењу термина дискурс доприноси становиште да текст представља производ, тј. да је искључиво организован као семантичка јединица која чини целину, а да дискурс представља динамичку структуру (Халидеј/Хасан 1976). Другим речима, „дискурс је текст који је могуће успешно интерпретирати уз упућивање на ванјезички контекст” (Русимовић 2014: 50).

2.1. Катафоричко упућивање еноцентричног антецедента

Еноцентрични антецедент имаће само катафоричко упућивање према релативној клаузи у исказима у којима именица која је изостављена из антецедента није експлицирана у контексту. У ситуацијама када контекст не садржи одговарајућу именицу, онда се на основу садржаја заменице и адјективне клаузе претпоставља именички садржај и он је по правилу општег карактера, тј. обележја су му [+људско] и [+/-једнина], па је зато и изостављен као редундантан (најчешће је претпостављени лексем именица човек/људи). То значи да еноцентрични антецедент представља најчешће неререференцијални израз.⁴

смисао и денотацију, док се о референцији говори тек уколико је лексема део дискурса (Лајонс 1977: 206).

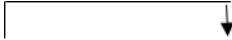
⁴ *Референцијалност* представља својство језичког знака да индивидуализира неки ентитет, који је узет појединачно или као мноштво истоврсних ентитета из класе којој он припада,

2.1.1. Нереференцијалност катафоричког ендоцентричног антецедента

Показне заменице за идентитет су најфреквентније у улози катафоричког ендоцентричног антецедента:

(1) **Ономе КОЈИ** има способност за трговину може старешина одобрити да се њоме бави (Ј. Цвијић, 19). Оне то увек ураде са **оним у КОГА не сумњаш** (Д. Тосић, 127). – па већ тада, када је дакле било најгоре и најтеже, већ је тада она била уверена да никада, никада неће бити тога, неће се родити **тај КОЈИ би био раван и достојан ње; достојан и њене оволике лепоте а и саме ње као Софке „ефенди-Митине“** (Станковић, 21). „Никад није заиста љубио **онај КОЈИ мисли да је љубав пролазна**” (www.facebook.com/pages/./293282026017). Није богат **онај КОЈИ има највише** – већ **онај КОМЕ треба најмање** (www.demotivacija.rs/ 21810.html 5 апр 2012). **Онај КОЈИ мрзи**, бива поједен мржњом (facebookreporter.org/ 27 јан 2012). Да ли **онај ШТО је убио човека** мора умрети или не мора (siont.net › Библија › Џлаци › Odgovori na poteškoće)? Луд је само **онај ЧИЈА се лудост не поклапа са лудошћу већине** (www.pravaideja.com/prica.php?q=200 / 5 јан 2012). **Онај ЧИЈА је мудрост обилнија од његових дела**, коме је сличан (www.biblija.rs/pages/biblija_jevrejska_poredjenja.html).

Најпре, реконструирамо форичност ендоцентричног антецедента:

Ономе КОЈИ има способност за трговину може старешина одобрити да се њоме бави.

Дакле, ендоцентрични антецедент у примерима (1) подразумева лексему *човек* која у оваквој употреби представља неререференцијални израз (*било који човек*). Реконструирамо први пример тако што експлицирамо ову лексему у антецеденту. Лексему *човек* могуће је претпоставити на основу садржаја пре свега надређене клаузе (*човеку се може дати одобрење да се трговином бави*), али и на основу садржаја релативне клаузе (*само човек може имати способност за трговину*).

[←**Ономе човеку КОЈИ** има способност за трговину може старешина одобрити да се њоме бави.]

Поставља се питање да ли је у примерима са оваквим антецедентом могуће релативизатор *који* (или његову стилску резерву *што* „) заменити релативизатором *ко*:

тј. могућност за локализацију ентитета у односу на време, место и учеснике говорне ситуације. На тај начин „референцијалност омогућује актуелизовање пропозиционог садржаја реченице, односно појединих њених делова, путем којег се реченица претвара у исказ и преводи из језика у говор” (Пипер 2005: 915). *Неререференцијалност* ће онда представљати одсуство референцијалне употребе језичког знака. То су ситуације када се језички знак односи на нешто што је једна од више могућности, тј. нешто што је потенцијално, фиктивно, а не представља издвојени део ситуације означене исказом у којем је тај знак употребљен. То би биле неспецифичне интерпретације у значењу *било који, било ко, ма који, ма ко, икоји, ико, који год, какав год, колико год, ко год*.

[←**Опоне** *КО* има способност за трговину може старешина одобрити да се њоме бави.]

Реконструкција је показала да је без икаквих семантичких последица могуће у оваквим исказима релативизатор *који* супституисати релативизатором *ко*. Међутим, на синтаксичком плану антецедент *онај* уз релативизатор *који* представља ендоцентрични антецедент, док антецедент *онај* уз релативизатор *ко* представља формални антецедент (види поглавље *Формални антецедент релативне клаузе уврштене релативизаторима ко и што*, Русимовић: 2014).

Пошто релативизатор *ко* не може имати именицу и личну заменицу за свој антецедент, анализираћемо када се без последица може употребити уместо релативизатора *који* и *што* :

Пример а: Нека дође онај који зна пливати / онај човек који зна пливати
што зна пливати / што зна пливати
ко зна пливати / * ко зна пливати

Пример а1: Нека дођу они који знају пливати / они људи који знају пливати
што знају пливати / што знају пливати
*ко знају пливати / *ко знају пливати

Дакле, могуће је синонимно употребити варијанте *онај који* и *онај ко*. У досадашњој литератури полази се од чињенице да је за реченице са релативизатором *ко* својствено да се односе на референт који је хипотетичан, по томе се „израз *онај тко* разликује од израза *онај који* – док се први израз односи само на потенцијалну или хипотетичну особу, докле се други израз, иако се може односити и на такву особу, првенствено односи на издвојену, конкретну особу” (Кордић 1995: 208). С друге стране, Жуљевић након детаљне анализе негира претходни став, али истиче „да се не може увијек повући оштра граница између зависних релативних реченица уз показне заменице (у мушкоме роду једине) у зависности од тога да ли је релатив *који* или (*т*) *ко*” (1992: 227). Полазећи од става Ковачевића да релативизатор *који* уводи искључиво присупстантивне клаузе, *који* је „основни релативизатор структурно нерашчлањене сложене реченице са релативном зависном клаузом” (1998: 224) сматрамо да питање да ли антецедент у изразу *онај који* можемо сматрати формалним антецедентом представља структурално питање. На овом нивоу анализе релевантно је да релативизатор *ко* својом сталном семантиком да се односи на ентитет који има својство [+живо] и [+људско] недвосмислено упућује само на антецедент који подразумева лексему *човек* у неререференцијалном значењу. Стална семантика релативизатора *ко* је толико јака да је антецедент, обавезно формални, често факултативан, што зависи од његове функције граматичког субјекта у надређеној клаузи. Када је факултативан, формални антецедент је најчешће неексплициран. Међутим, релативизатор *који* упућује на ендоцентрични антецедент који је *облигаторан*, односно не-

испустив. Овај антецедент подразумева неререференцијални израз *човек*, али поред лексеме *човек*, могу се у антецеденту подразумевати и друге лексеме с обележјима [+живо] и [+људско], те показна заменица за идентитет као ендоцентрични антецедент јесте издиференцирана граматичким категоријама рода и броја (осим *онај*, фреквентни су и облици *она*, *оно*; *они*, *оне*, *она*). Која ће се лексема подразумевати у антецеденту, сугерише непосредни дискурсни контекст, односно, надређена и релативна клауза.

Иако су у корпусу најфреквентнији примери са подразумеваном лексемом *човек*, своју фреквенцију имају и искази у којима се подразумева лексема *људи*:

(2) Што је још горе, када се инфаркт деси, мало је **оних КОЈИ препознају све његове знаке и симптоме** и већина није ни свесна шта се догодило (НИН; 26.02.2009. бр. 3035, 27). Њега су запосиле две поменуте аустралијске фирме да саветује људе повређене у аутомобилским несрећама, као и **оне КОЈИ су имали проблема на радном месту** (Курир 29.09.2011.24). О мени се најлепше брину **они КОЈИ** ме остављају на миру (*miki-i-ostalim-cudima.blogspot.com./* 14.3.12).

Реконструишемо први пример из групе (2):

[←Што је још горе, када се инфаркт деси, мало је **оних људи КОЈИ препознају све његове знаке и симптоме** и већина није ни свесна шта се догодило.]

Ретко, и то увек када је потребно истаћи само женски род јер садржај релативне или надређене клаузе то захтева, у антецеденту је могуће подразумевати и лексему *жена*:

(3) Пред Богом су нероткиње грешне, а не **оне ШТО** рађају држави војнике и Богу **вернике** (Д. Ђосиф, 109). [←Пред Богом су нероткиње грешне, а не **оне жене ШТО** рађају држави војнике и Богу **вернике**.]

Подразумеване лексеме *људи*, *жена/жене* у антецеденту представљају такође неререференцијалне изразе, међутим, уз овакве ендоцентричне антецеденте *они* и *оне* није могуће супституисати релативизатор *који* релативизатором *ко*:

[←*Што је још горе, када се инфаркт деси, мало је **оних КО** препознају све његове знаке и симптоме и већина није ни свесна шта се догодило.]

[←*Пред Богом су нероткиње грешне, а не **оне КО** рађају држави војнике и Богу **вернике**.]

Анализа је показала да су семантички синонимне једино конструкције *онај који* и *онај ко*. Такође, можемо рећи да ендоцентрични антецедент има шири спектар употребе баш због могућности диференцирања граматичким категоријама рода и броја.

Показна заменица *онај* често чини низ са неком другом заменицом у антецеденту и то најчешће са општом заменицом, те катафорички упућују, односно, представљају неререференцијани израз:

(4) Дугих очију и равних истурених уста, изненаде **све оне КОЈИ су икада волели египатске уметности** (Р. Петровић, 86). За **све оне КОЈИ** пију кафу широм света 1. октобар је важан датум већ дуги низ година (Прес 29.09.2011, 33). Тачно је одређено **за свакога**

од њих на *КОЈИ* се начин има мислити и делати (Ј. Цвијић, 20). Тадић је објаснио да Србија у међународној заједници рачуна на *све оне КОЈИ* су привржени поштовању међународног права, а да ће *оне, КОЈИ* не деле њено мишљење, покушати да убеди дипломатским и политичким средствима (Политика 13.09.2011, 7).

У примерима (4) катафоричко упућивање везана је за показну заменицу, јер је деиктичка природа њој примарна, док у овој позицији својом сталном семантиком општа заменица представља интензификатор.

2.1.2. Неодређени референцијални катафорични еноцентрични антецедент

Навели смо да катафорични еноцентрични антецедент најчешће представља неререференцијални израз, но могуће је издвојити примере са референцијалним изразом. Под *референцијалном употребом*⁵ подразумевамо ситуације када је ентитет контекстуално *одређен*⁶, било да је претходно поменуто, било да је учесницима у комуникацији познат на основу њиховог знања о ванјезичкој стварности, или пак може бити нов у дискурсу, те самим тим *неодређен* и непознат говорнику и/или саговорнику. Категорија *одређеност/неодређеност* на тај начин показује „да се извесна језичка информација, садржана у реченици или у неком њеном делу, пореди с менталним искуством учесника у комуникацији и квалификује се као нешто што је већ локализовано у њиховом менталном искуству – *одређеност* – или се налази изван њиховог менталног искуства – *неодређеност*” (Пипер 2005: 918).

Како референцијални изрази могу бити *одређени* и *неодређени*, то значи да и еноцентрични антецедент, спецификован адјективном клаузом, може подразумевати референцијални израз. Када еноцентрични антецедент представља референцијални израз и након катафоричког упућивања према релативној клаузи, референт у антецеденту остаје *неодређен*:

(5) Софка отвори капију и стаде ишчекујући да уђе **тај КОЈИ** дупа (Б. Станковић, 29). Сад је сигурнији да је **тај ШТО** је пуцао на краља био у договору са Аћимом (Д. Ћосић, 157). Кавка ли му је **та КОЈОМ** се жени (Д. Ћосић, 31).

⁵ У *неререференцијалним* *употребама* немогуће је говорити о познатости или непознатости денотата именског израза, „будући да у овом типу употреба референт није неки индивидуализован, односно просторно-временски делимитиран ентитет, који би се евентуално могао идентификовати” (Станојевић 2010: 124–125). Зато и сматрамо да када имамо неререференцијалну употребу именског израза говоримо у ствари о *денотату*.

⁶ Када је о *одређености* реч, треба поменути да сербокроатистичка традиционална литература *одређеност* поима као *познатост*, поменутог у претходном тексту (Миклошић 1883, Белић 1958, Стевановић 1950/1991, Маретић 1963, Фекете 1969/73, Пипер 2005). Дакле, лингвистичка категорија *одређености* третира се као еквивалентна когнитивној категорији *познатости*.

У примерима (5) на основу садржаја надређене клаузе, односно, због референцијалности израза у њеном предикату (*уђе, био у договору, каква је*) неминовно је да је израз референцијалан и у антецеденту. Референцијалност ендоецентричног антецедента потврђује и садржај релативних клауза, пре свега глагол у предикату (*луна, је пуцао, се жени*). То значи да мора представљати референцијални израз онај који се квалификативно може одредити (*онај који луна и улази, онај који је пуцао и који је у договору, она којом се жени*). За део дискурса којем припадају ови искази није релевантна одређеност референцијалних ендоецентричних антецедената. Неодређеност може остати трајна на нивоу целог дискурса, али се може постићи одређеност трансфрастичким ендоефоричким упућивањем са даљим дометом у дискурсу. Наравно, оба поступка су у вези са онеобичавањем исказа и појачавањем ишчекивања читалаца, пошто је у свим случајевима реч о књижевноуметничком стилу.

Неодређеност може остати трајна и у исказима разговорног стила (нпр. *Тај КОЈИ је сломио прозор*, биће мање кажњен уколико се сам пријави) уколико се никада не открије починилац.

(6) „Молимо **оне КОЈИ одлучују о судбини ових људи** да укључе целу Србију у решавање ових проблема, да то не решавају ноћу иза затворених врата, да не држе у недоумици и рањене и оне који их лече и оних који их обилазе”, истакао је он (Курир 29.09.2011. 42). **Они КОЈИ су подржали насилне потезе Приштинине** хтели су да изолују Србију и покажу да Београд није за договор, а Србија је спремна за договор било кад и било где – каже Стефановић (Курир 29.09.2011. 25). Сведок сарадник: Прете ми **они КОЈИ треба да ме чувају** (Блиц 25 јан 2012, 14). Закон пишу **они КОЈИ су компетентни да доносе политичке одлуке** (www.dnevnik.rs/.../zakon-pisu-oni-koji-su-kompetentni). А што **тај КОЈИ је одредио илити прогласио да су ово опасни пси** није досао на протест, па да сам процени да ли су то стварно опасни пси (www.24sata.rs/vesti/beograd/vest/protest...da.../35768.phtml 7 април 2012). **Тог КОЈ** сам искрено волела није знао то да цени (lajkujem.com/status/528211).

И примери (6) илуструју употребу референцијалног ендоецентричног антецедента који остаје неодређен и након катафоричког упућивања на релативну клаузу. Заменица *онај* употребљена је у множини, што значи да подразумева лексему *људи*, док заменица *тај* подразумева именицу *човек* у антецеденту. Релативном адјективном клаузом издвојен подскуп ентитета може бити одређен комуникаторима на основу ванјезичке стварности и заједничког знања који комуникатори деле (онда би имали и егзофоричку референцију), али уколико то није релевантно, остаће неодређено-референцијални израз само са катафоричким упућивањем. Овакви примери карактеристика су публицистичког и разговорног стила.

Дакле, катафоричко упућивање имаће неодређено-референцијални ендоецентрични антецедент уколико одређеност није ни релевантна надређеној клаузи, тако да иако се може егзофорички реферирати, егзофора ипак изостаје. У корпусу смо издвојили само показне заменице у функцији неодређеног

референцијалног ендоцентричног антецедента који може само катафорички упућивати.

3. ЗАКЉУЧАК

Ендоцентрични антецедент представља антецедент који се односи на групу синтаксички повезаних речи, у којој је подређени члан функционално еквивалентан групи, односно супстантиватизиран. Овај антецедент може катафорички или анакатафорички упућивати. Уколико је реч о неререференцијалном или о неодређеном референцијалном ендоцентричном антецеденту, онда је актуелно само катафоричко упућивање према адјективној клаузи, а подразумевана лексема није експлицирана у дискурсу.

Анализа је показала да ће ендоцентрични антецедент имати само катафоричко упућивање према релативној клаузи у исказима у којима именица која је изостављена из антецедента није експлицирана у непосредном дискурсном контексту. У ситуацијама када дискурсни контекст не садржи одговарајућу именицу, онда се на основу садржаја заменице и адјективне клаузе претпоставља именички садржај и он је по правилу општег карактера, тј. обележја су му [+људско] и [+/-једнина], па је зато и изостављен као редундантан. Да би овако описани ендоцентрични антецедент могао само катафорички упућивати према релативној клаузи, морају бити задовољени следећи услови:

Ендоцентрични антецедент мора подразумевати лексему *човек/људи* и у одређеним околностима *жена /жене, дете/деца*.

Ендоцентрични антецедент најчешће представља неререференцијални израз (*било који човек/људи, било која жена/деца, било које жене/дете*).

Уколико ендоцентрични израз представља неодређени референцијални израз, он остаје неодређен и као такав релевантан надређеној клаузи.

Ендоцентрични антецедент има широки спектар употребе, што се тиче изнијансираности у вези са категоријом граматичког рода и броја. Једино када је у мушком роду једине, представља синтаксички синонимну конструкцију са конструкцијом *формални антецедент + релативна клауза* уврштена релативизатором *ко*. Стална семантика релативизатора *ко* је толико јака да је антецедент, обавезно формални, често факултативан, што је у вези са функцијом граматичког субјекта у надређеној клаузи. Када је факултативан, формални антецедент је најчешће неексплициран. На другој страни, релативизатор *који* упућује на ендоцентрични антецедент који је облигаторан, односно неиспуштив. Која ће се лексема подразумевати у антецеденту, сугерише непосредни дискурсни контекст, односно, садржај надређене и релативне клаузе.

ИЗВОРИ

- Б. Станковић – Борисав Станковић, *Нечиста крв*, www.ask.rs
Р. Петровић – Растко Петровић, *Африка*, www.ask.rs
Д. Ћосић – Добрица Ћосић, *Корени*, www.ask.rs
Ј. Цвијић – Јован Цвијић, *Психичке особине Јужних Словена*, www.ask.rs
Блиц – Блиц, дневне новине из Београда.
Политика – Политика, дневне новине из Београда
НИН – НИН, недељне новине из Београда
Курир – Kurir, dnevne novine iz Beograda
Прес – Press, dnevne novine iz Beograda
www.biblija.rs
www.24sata.rs/vesti
www.dnevnik.rs
miki-i-ostalim-cudima.blogspot.com.
www.facebook.com
www.demotivacija.rs
www.pravaideja.com
www.lajkujme.com

ЛИТЕРАТУРА

- Баји 1955:** Ш. Балли, (Charles Balli), *Общая лингвистика и вопросы французского языка*, Москва: Издательство иностранной литературы.
Белић 1958: А. Белић, *О језичкој природи и језичком развоју*, књ. I, Београд: Полит.
Жуљевић 1992: S. Žuljević, *Relativne rečenice u njemačkom i srpskohrvatskom jeziku*, [doktorska disertacija], Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
Ковачевић 1998: М. Ковачевић, *Синтакса сложене реченице*, Београд: Рашка школа.
Ковачевић 2000: М. Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Крагујевац: Кантакузин.

- Кордић 1995:** S. Kordić, *Relativna rečenica*, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, 25, Zagreb: Matica hrvatska.
- Курилович 1962:** Е. Курилович, *Очерки по лингвистике*, Москва: Издательство иностранной литературы.
- Кристал 1987:** D. Kristal, *Кембричка енциклопедија језика*, Београд: Полит.
- Кристал 1988:** D. Kristal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika NR Srbije.
- Лајонс 1977:** J. Lyons, *Semantics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Маретић 1963:** Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Миклошић 1883:** F. Miklošić, *Vergleichende Sintah der slavischen Sprachen, zwiete Abdruck*, Wien.
- Пипер и др. 2005:** П. Пипер и др, *Синтакса савременога српског језика: проста реченица*, Београд, Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- Русимовић 2014:** Т. Русимовић, *Релативна реченица са форичким супстантивним антецедентом у савременом српском језику*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу [докторска дисертација].
- Станојевић 2010:** В. Станојевић, О неким аспектима референцијалности у француском и у српском језику, у: М. Ковачевић (ред.), *Интердисциплинарност и јединство савремене науке*, књ. 4, том 1, Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, 123–135.
- Стевановић 1991:** М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, књ. 2: *Синтакса*, Београд: Научна књига.
- Фекете 1969/73:** Е. Fekete, *Облик, значење и употреба одређеног и неодређеног pridevskog vida u srpskohrvatskom jeziku*, први део у: *Južnoslovenski filolog*, 28, 1–2, 1969, 321–386; други део у: *Južnoslovenski filolog*, 29, 3–4, 1973, 339–523.
- Халидеј/Хасан 1976:** М. А. К. Halliday, R. Hasan, *Cohesion in English*, London.

DEMONSTRATIVE PRONOUNS FOR IDENTITY
AS THE CATAPHORIC ENDOCENTRIC ANTECEDENT
OF THE RELATIVE CLAUSE

Summary

The endocentric antecedent represents the interference of the lexical-semantic and formal antecedent. Under the term of the endocentric antecedent we imply the antecedent referring to a group of syntactically connected words, where the subordinate member is functionally equivalent to the group, i.e. it is substantivised. This antecedent can serve as a cataphoric or anacataphoric reference. The analysis has shown that the endocentric antecedent has only a cataphoric reference to the relative clause in the statements when the noun omitted from the antecedent is not explicated in the discourse. In the situations when the discursive context does not contain the relevant noun, the noun content is assumed based on the content of the pronoun and adjectival clause. As a rule, it is of general character, i.e. its features are [+human] and [+/-singular], which is why it is omitted as redundant. The endocentric antecedent has a wide range of uses, in terms of the nuances of the category of the grammatical gender and number. Only when in masculine singular form does it represent a construction syntactically synonymous with the construction formal antecedent + relative clause introduced by the relativiser *who*. The endocentric antecedent is obligatory and can have cataphoric reference to the relative clause in statements where the noun omitted from the antecedent is not explicated in the context. The lexeme implied in the antecedent is suggested by the immediate discursive context, i.e. the content of the superordinate and relative clauses.

Keywords: relative adjectival clause, endocentric antecedent, non(referentiality), in(determinacy), cataphoric reference, obligatoriness.

Tanja Z. Rusimović